

حکمت معنوی و ساحت هنر

محمد مددپور

مؤسسه‌ی فرهنگی منادی تربیت

تاریخ و یاد حصولی در حقیقت، یاد با واسطه‌ای است که در آن نقلیات و گزارش‌های تاریخی واسطه‌ی تذکر و یاد می‌شوند. با هر یک از تاریخ حصولی و حضوری شناسایی وقت و زمان محقق شده و آدمی در جایگاه یک مورخ و فیلسوف یا شاعر و عارف از ماهیت وقت و زمانی که در آن به سر می‌برد، دل آگاهانه یا خودآگاهانه می‌پرسد و پرسش از عهد و عصر و ساعت کرده و نحوی شناسایی برایش حاصل می‌شود. نویسنده بر آن است که صورت‌های تفکر و شناسایی در سه صورت فرعی در هر دوره از ادوار تاریخی به اعتبار سه ساحت شناسایی انسان محقق شود:

ساحت اول، علم الیقین و آگاهی که متعلق آن شناسایی جزئیات و کثرات است؛ ساحت دوم، عین الیقین و خودآگاهی است که بحث از اعیان و ماهیات و دیدارهای اشیاست؛ و ساحت سوم، عبارت از دل آگاهی و حق الیقین می‌باشد که در این مرتبه انسان به تعبیر مولانا به سرسّر ماهیات رفته و قرب و حضور و نسبتی بی‌واسطه با حقیقت پیدا می‌کند. هنر و عرفان نیز به معنای حکمت انسی، ورای همه‌ی شناسایی‌های معرفت دینی، در این مرتبه تحقق پیدا می‌کند. هر سه صورت تفکر با حضور شروع می‌شود و ممکن است به حصول ختم گردد و در این میان دل آگاهی نهایت حضور است که سرانجام شناسا فانی درمطلق می‌شود. به باور مؤلف هنر حقیقی به معنی نحوی حکمت انسی «با ساحت دل آگاهی سروکار پیدا می‌کند و حقیقت آن رجوع به نحوی تجلی حقیقی وجود موجود دارد». وی معتقد است که کار هنرمند ابداع، یعنی پدیدآوردن امرنهانی است.

سخن بر سر رسیدن و نیل به حقیقت نیست، بلکه اصل، طلب حقیقت و جست‌وجوی آن است. جست‌وجویی که نحل و جریان‌های معاصر تفکر هنری موجود غرب، مورد تعرض قرار می‌گیرند، چرا که هر وضع ایجابی مستلزم سلبی است. پس به این نکته نیز پرداخته شده است که اگر سخنی در متن، لحنی تند به خود می‌گیرد، یا اگر سیر هنر در ادوار تاریخ به همان روش متداول در نگارش تاریخ هنر شرح نشده به جهت توجه به اصول و باطن هر نحله‌ی هنری است، نه تقدم و تأخر زمانی آن.

کتاب طرح پرسشی است از حقیقت و ذات هنر، تحقیقی براساس نظریه سیر ادواری تاریخ که تلقی همه ادیان از تاریخ است. مطلب این است که انسان امروز از آشیان ملکوتی و قرب به حق دور شده و سرانجام به رنج و عزلت و هجران و ظلمت و جهالت و ماندگی از درگاه حق در طامه الکبری آخرالزمان مبتلا افتاده است و در غیبت ولی حق و حقیقت جهان چنان شده که آیه‌ی شریفه «ظهرالفساد فی البرّ و البحر بما کسبت ایدی الناس» آن را وصف می‌کند. به نظر مؤلف هنر و هنرمندی نمی‌تواند جدای از این تلقی تاریخی که براساس آن کل فاسد و مفسدی برجهان عصر حاضر سایه انداخته، طرح گردد.

هم‌چنین سعی شده صرفاً به توصیف و تحقیق اجمالی بعضی از وجوه ظهور و تحقق و بسط هنر و شناسایی هنردینی و غیردینی و درآمدی به حکمت و فلسفه هنر از نظرگاه بحث اسماء و سیرادواری تاریخ پرداخته شود و در طرح سیر ادواری تاریخ از عرفان نظری «محمی‌الدین ابن عربی» و شارحان عرفان او بهره گرفته شود.

مباحث وجود اسماء و صفات، عالم و اعیان ثابت، انسان و اسماء و ادوار غالباً از مباحث حکمت معنوی ابن عربی است. علاوه بر این از مباحث «حکمت انسی و علم الاسمای تاریخی» مرحوم سیداحمد فرید که طی پنجاه سال مطالعات عمیق، در زمینه حکمت قدیم حاصل آمده، استفاده می‌شود.

مبانی حکمت هنر شامل حکمت و فلسفه تاریخ، مبانی نظری هنر، حکمت و فلسفه‌ی هنر باب اول کتاب را تشکیل داده و در باب سوم نیز تحت عنوان «سیر هنر در ادوار تاریخ» مباحثی چون هنر دینی صدر تاریخ، هنر اساطیری و میتولوژیک، هنر متافیزیک یونانی، هنر اختلاطی، هنر دینی و هنر جدید مطرح شده است.